

Vítězslava Kaprálová – skladatelka První republiky

Vítězslavu Kaprálovou není dnes už třeba dlouze představovat: česká kulturní veřejnost ji zná především díky její literární podobě, v níž ji před více než dvaceti lety zachytil v autobiografických *Podivných láskách* spisovatel Jiří Mucha.¹ Také skladatelčin hudební odkaz je dnes již součástí povědomí velké části hudební veřejnosti, a to jednak díky brněnskému studiu Českého rozhlasu, které pravidelně už několik let připravuje skladatelčiny hudební medailony a zařazuje její skladby do hudebního vysílání rozhlasové stanice Vltava, jednak díky skladatelčině společnosti v Kanadě The Kapralova Society, která v posledních deseti letech sehrála zásadní roli ve zpřístupnění skladatelčina díla, jež pomáhá vydávat tiskem i na hudebním nosiči.²

Krátký, ale nesmírně intenzivní život Kaprálové (1915–1940) je ohraničen dvěma světovými válkami; její osud tvoří takřka přesnou paralelu s osudem První republiky, k jejíž hudební moderně Kaprálová patřila. Tvůrčí vývoj Kaprálové formovalo především kulturně velmi vyspělé hudební prostředí Brna a samozřejmě prostředí vlastní hudební rodiny a přátel (Vladimír Helfert, Theodor Schaefer a další). Nové podněty přinesla Praha (studium u Vítězslava Nováka, koncerty Hábovy *Přítomnosti*) a zvláště pak studijní pobyt v Paříži a přátelství a spolupráce s Bohuslavem Martinů, jehož vliv na tvorbu Kaprálové však bývá poněkud přeceňován; na Kaprálovou měla silný vliv i hudba Igora Stravinského a – jak je často zcela opomíjeno – také hudba jejího otce, skladatele Václava Kaprála. Stejně jako její otec i Kaprálová inklinovala ve svém relativně rozsáhlém díle, které čítá zhruba na padesát skladeb, ke klavíru jakožto svému přirozenému hudebnímu nástroji. Až na ojedinelé výjimky sehrál klavír v hudbě Kaprálové zásadní úlohu i jako nástroj *kompoziční*, s nímž experimentovala v menších i větších formách a který vedl její hudební jazyk k stále větší sofistikovanosti. Nepřekvapí proto, že jsou to právě klavírní skladby, které patří ke skladatelčiným nejvyspělejším

a neoriginálnějších dílům: od pozoruhodné *Sonaty appassionaty* a *Klavírního koncertu d moll* až k *Dubnovým preludiím* a *Variacím na zvonkohru kostela St. Etienne du Mont* (a nelze nezmínit ani Bohuslavem Martinů ovlivněnou neoklasickou *Partitu*, v níž klavír hraje i výraznou roli rytmickou). **Koncert pro klavír a orchestr, op. 7** je první orchestrální skladbou Kaprálové a vrchol její dosavadní tvorby na brněnské konzervatoři, na kterou se v roce 1930 zapsala ke studiu jako dívka sotva patnáctiletá. Věnuje se zde především skladbě (pod vedením Viléma Petrželky) a jako první dívka v historii konzervatoře i oboru dirigování (sboru – pod vedením Viléma Steinmana, orchestru – pod vedením Zdeňka Chalabaly). Již v prvním ročníku komponuje neobvykle vyzrálý první opus, impresionisticky laděný klavírní cyklus *Pět skladeb pro klavír*. V následujícím roce píše své první skladby pro housle a klavír, *Legendu* a *Burlesku*, v dalším roce pak pozoruhodnou píseň *Leden* pro soprán/tenor, flétnu, dvoje housle, violoncello a klavír a na konci třetího ročníku svou první závažnou klavírní skladbu – *Sonatu appassionatu*. Ta je i jistou přípravou pro zvládnutí cyklické sonátové formy koncertu, jehož hudební myšlenky Kaprálová formuluje na začátku dalšího, posledního ročníku (1934–1935). Zatímco sólový klavírní part pro Kaprálovou jistě nepředstavoval problém, orchestrální partitura byla pro ni zcela novým úkolem, i když s orchestrem již měla určitou zkušenost jako studentka oboru dirigování. Není vyloučeno, že vedle svých učitelů na konzervatoři konzultovala jeho instrumentaci i s přítelem a mentorem Theodorem Schaeferem, jenž byl v tomto ohledu nanejvýš povolaný odborník (na vlastního otce se v tomto směru obrátit nemohla, neboť Kaprál velkou zkušenost s orchestrem neměl, sám do té doby zkomponoval jen dvě drobné orchestrální skladby – *Svatební pochod* a *Dvě Idylky*). Třívětý koncert (*Allegro entusiastico – Largo – Allegro*) je v první, nejdelší větě ještě romanticky stavěný, druhá věta, která je relativně krátká a které dominuje prostá melancholická melodie, je zpracována kontrapunkticky; svou třetí větou ve formě ronda však

již skladba předznamenává nové, nastupující tvůrčí období, jež se mělo plně rozvinout pod Novákovým vedením.³ Celá skladba přesvědčivě vyjadřuje všestrannost hudebního talentu Kaprálové, s jeho typickou vášní a energií, lyrismem, inteligentním humorem, spontánností, ale i disciplínou. Úvodní a nejdelší větou klavírního koncertu, *Allegro entusiastico*, která více než bohatě demonstrovala splnění formálních a technických požadavků klavírních na absolventa konzervatoře, Kaprálová oficiálně ukončila své studium v Brně. Stalo se tak na III. absolventském koncertu konzervatoře dne 17. června 1935 v Brně, kde Kaprálová poprvé vystoupila před veřejností též jako dirigentka.⁴ Klavírního partu se ujal prof. Ludvík Kundera, který se podle dobové kritiky „za novinku postavil s plnou vážností svého vyspělého umění pianistického i vyzrálé hudební kultury celkové.“⁵ Recenzentu *Lidových novin*, jímž byl Gracian Černušák, též imponovala skladatelčina „jistota v ovládnutí složitého aparátu, krásný smysl pro zvukové vybavení a technické využití sólového partu i orchestrálního tutti v jejich vzájemném působení. Plyná celková vlna díky slouží ušlechtilé invenci s takovou pohotovostí, že skladba značně vzrůstá nad průměr prací tohoto druhu.“ V *Moravských novinách* se jíný

recenzent zmiňuje pochvalně také o dirigentském výkonu mladé absolventky: „Orchestrální a absolvent koncert, jímž brněnská konservatoř zakončila 17. června ve velkém sále Stadia za krásné účasti obecenstva svou letošní plodnou činnost, měl jako první číslo pořadu sensaci svého druhu, ženu, uplatňující se v hudebních odvětvích, jež zpravidla bývají provozována muži, ženu jako skladatelku a současně i dirigentku. Zvláště radostné bylo, že v obou těchto funkcích se Vít. Kaprálová, dcera známého skladatele V. Kaprála, projevila co nejpríznivěji. Její klavírní koncert je, soudě podle první věty na koncertě provedené, dílo mladistvého elánu a entuziasmu, jednotně a bezprostředně vržené a i technicky – zvláště v instrumentaci – pozoruhodně vybavené. Také jako dirigentka řídila V. Kaprálová toto ve všech směrech obtížné dílo neobyčejně klidně, energicky a cílevědomě a přispěla pěkným gestem i k zevnímu příznivému dojmu celkovému.“⁶ Zprávu o koncertu přinesl dokonce i *Prager Tagblatt*, v němž recenzent pokládá za politováníhodné, že pořadatelé nechali uvést jen první větu díla, byť i tato ukázka svědčí o velikém hudebním nadání: „*Es is zu bedauern, das die Veranstalter nur den ersten Satz des Werkes aufführen liessen, doch auch diese kleine Probe zeigt eine erstaunlich temperamentvolle musikalische Begabung.*“⁷ Úspěch veřejného provedení zatím nejzávažnějšího orchestrálního díla Kaprálové musel být pro mladou skladatelku velkým zadostiučiněním, zvláště po poněkud horečných přípravách, které několik dní před premiérou popisuje svému blízkému příteli Oto Vachovi: „*V pondělí mě drž všechny palce.. Mám koncert a v důsledku toho musím mít každý den několik hodin (nechávalo se to na poslední chvíli) orchestrálních zkoušek.*“⁸ Velice pro ni jistě znamenal i dopis, který v den absolventského koncertu obdržela od přítele rodiny Vladimíra Helferta, který jako jeden z prvních vytušil v Kaprálové skutečnou skladatelskou osobnost a ve svých významných studiích o české hudební tvořivosti *Česká moderní hudba* ji už tenkrát neváhal zařadit mezi několik málo nejmladších nadějí české hudby.⁹

Helfert svůj dopis začíná krásným povzbuzením: „*Dnešní den je pro celý Váš život zvlášť významný. Předstupujete před veřejnost jako hotový, vyučený umělec, se svým dílem a jako interpretka. Mnoho budu dnes na Vás myslet a budu v myšlenkách při Vás.*“¹⁰ A dále citlivě pokračuje: „*A tak mi to táhne hlavou, jak jste začínala. Mám jednu z prvních Vašich skladbiček, Váš valčík. Už tehdy mě zaujal svou svěžestí a bohatstvím nápadů. A pak jsem Vás pozorně sledoval, viděl, alespoň z povzdálí, co naplňuje Vaši duši, jak se v ní prodírá k světlu stále více ta božská jiskřička hudby, to úžasné požehnání, které je dáno jen a jen lidem jako největší dar. A vždy jsem viděl nový a nový projev Vašeho mladického a přitom tak sympatického talentu. A teď – Vy absolvujete! Považte jen: od valčíku až po koncert! Co v tom je života, vnitřního, krásného vývoje. Jak v těch letech rostla a bohatla Vaše duše!*“¹¹ K provedení všech tří vět klavírního koncertu došlo až v rozhlasové premiéře uskutečněné o více než rok později, dne 15. 10. 1936, v brněnském Radiojournalu. Sólistou byl prof. Ludvík Kundera, rozhlasový orchestr řídila opět Kaprálová. Poté byla skladba provedena ještě několikrát a po válce dokonce pořizena i její rozhlasová nahrávka s Bertou Rixovou-Kabeláčovou a dirigentem Karlem Ančerlem (bohužel se nedochovala), ale po roce 1948 se dílo vytrácí z repertoáru. Osud Kaprálové, kterému bylo vyměřeno pouhých pětadvacet let, byl ovšem v tu dobu již osm let uzavřen. I v tak krátké době však byla schopna naplnit své hudební poslání, ke kterému ji kdysi před absolventským koncertem nabádal Helfert: „*A Vy musíte vždy jít za ideálem opravdovosti a velikosti. Být v umění mravně opravdovým! To jsou právě ony vnitřní boje, bez nichž není bohatého vnitřního života ... nedat se, nejit za lákadlem a být věrný ideálům krásy a pravdy. Je k tomu často třeba velkého odříkání a velké vnitřní statečnosti. Ale bez toho není velkého umění. K tomu pak Vám v dnešní den přeju hodně duševní síly pro celý další Váš život!*“¹²

Karla Hartl

Pozn.: Citovaná korespondence pochází z archivu kanadské hudební společnosti *The Kapralova Society*, kterému ji z rodinného archivu laskavě věnoval ing. Josef Kaprál.

1/ Jiří Mucha, *Podivné lásky* (Praha: Mladá fronta, 1988; Eminent, 2004). Za zmínku stojí, že Kaprálová je také jednou z postav nedávno vydané novely anglického spisovatele Simona Mawera *Glass Room*, nominované v r. 2009 na prestižní Bookerovu cenu (v českém překladu *Skleněný pokoj* vydalo loni nakladatelství Kniha Zlín).

2/ Blíže o těchto projektech na webových stránkách www.kapralova.org

3/ Jiří Macek, *Vítězslava Kaprálová* (Praha: Knižnice Hudebních rozhledů, 1958), str. 47-51.

4/ V programu koncertu se jako místo konání uvádí sál Stadia, Kounicova 44. Úvodní věta klavírního koncertu Kaprálové byla na pořadu první, po ní následoval houslový koncert a Symfonie „Z Nového světa“ Antonína Dvořáka. Účinkoval orchestr posluchačů konzervatoře, „zesílený profesory a absolventy.“

5/ *Lidové noviny* ze dne 20.6.1935, recenzent Gracian Černušák.

6/ *Moravské noviny* ze dne 18.6.1935, str. 4. Recenze je podepsána značkou -mf-.

7/ Podepsán W.H., *Prager Tagblatt*, 20.6.1935, str. 6.

8/ Dopis Oto Vachovi je datován 13. 6. 1935.

9/ „Vítězslava Kaprálová je pozoruhodný hudební talent, plný bohaté a bystré hudebnosti a skladatelské pohotovosti. Její písně, klavírní sonáta a koncert a smyčcový kvartet vynikají myšlenkovým vzletem i myšlenkovou průbojností.“ Vladimír Helfert, *Česká moderní hudba* (Olomouc: nakl. Index, 1936), citace je z nového vydání Editia Supraphon z r. 1970, str. 303.

10/ Čtyřstránkový dopis Vladimíra Helferta je datován v Brně, 17.6.1935.

11/ *Ibid.*

12/ *Ibid.*

5/5/10 Středa

6/5/10 Čtvrtek

Smetanova síň Obecního domu, 19.30 hodin

Ludwig van Beethoven:

Coriolan, op. 62

Vítězslava Kaprálová:

Koncert pro klavír a orchestr d moll, op. 7

Anton Bruckner:

Symfonie č. 7 E dur

SYMFONICKÝ ORCHESTR

HL. M. PRAHY FOK

Martin Turnovský | dirigent

Tomáš Víšek | klavír

5. 5. od 18.15 hodin beseda před koncertem v Cukrárně Obecního domu.

Koncert se koná ve spolupráci s

The Kapralova Society